

فرهنگ کتابت و کتابداری و کتابخانه در چین

علی محمد سابقی

کشف شده که متعلق به ۵۲۰۰ سال قبل است. ساکنان این منطقه با اختراع یک نوع خط یا تصویرنگاری و علایم نوشتاری برای انتقال و اندیشه‌های خود به دیگران، آنان را روی لوحهای سفالین و گلی حک کرده‌اند، که در کاوشهای باستانی از این منطقه به دست آمده است.

گفته می‌شود که کتابت در چین، ۲۰۰۰ سال پس از کشف علایم نوشتاری در بین‌النهرین آغاز شده است؛ یعنی حدود ۳۰۰۰ سال پیش، مکتوبهای اولیهٔ چینی با عنوان Jiagu Wen که حروف تصویری هستند و بر روی کاسهٔ لاک پشته‌ها حکاکی شده‌اند، متعلق به دوران سلسلهٔ شانگ است که در قرنهاي ۱۱ تا ۱۶ قبل از میلاد حکم‌فرمایی می‌کرده‌اند.

چنانچه کشفیات اخیر که از منطقه‌ای به نام Jiahu به دست آمده است، از سوی دانشمندان تأیید شود، تاریخ کتابت و استفاده از علایم نوشتاری انسانهای اولیه در چین، به ۸۶۰۰ سال قبل برخواهد گشت، که در آن صورت، قدمت

از گذشته‌های دور گفته شده است که کتابت نردبان پیشرفت بشر است. به همین سبب، کتابت و کتاب، هر محتوا و شکلی که داشته باشد، بیانگر رشد و خلاقیت و اندیشه‌مندی و توسعهٔ فرهنگ هر ملت است. بنابراین، توسعهٔ فرهنگ کتابداری و کتابخانه نیز بازتابی از تاریخ و تمدن آن قوم و ملت به‌شمار می‌آید.

فرهنگ کتابت

مردم سرزمین چین را باید جزء ملت‌هایی دانست که از آغاز دورهٔ احساس نیاز انسان به انتقال اندیشهٔ خود، به فکر کشف راه‌هایی افتادند که بتواند از طریق ثبت اندیشه‌ها، خود را جاودان سازد.

طبق اسناد و مدارک قطعی و مقبول باستان‌شناسان، قدیم‌ترین دست‌نوشته‌های بشری که به‌وضوح و طبق قاعده و قانون در بردارندهٔ پیام است، در جنوب عراق و بین‌النهرین

نوشته‌های کشف‌شده از Jiahu ۳۰۰۰ سال بیشتر از آثار منطقه بین‌النهرین خواهد بود.

منطقه باستانی Jiahu که برای نخستین بار در سال ۱۹۶۲ کشف شده، از سال ۱۹۸۲ تا ۱۹۸۷ از سوی دو گروه باستان‌شناسی چینی و امریکایی به صورت جدی کاویده شد. در این کاوشها نگاهشدهایی بر روی استخوان حیوانات و لاک‌پشته‌ها به دست آمد که متعلق به خیلی قبل از زبان نوشته‌های Jiagu Wen بوده و کربن‌های به دست آمده از این منطقه مربوط به ۵۸۰۰ تا ۷۰۰۰ قبل از میلاد است.

کشفیات منطقه Jiahu هنوز مورد توافق اکثر باستان‌شناسان قرار نگرفته و موجب مباحثاتی داغ بین دانشمندان گردیده است، ولی این اختلافات، از اهمیت و ارزش تاریخی مکتوبات به اثبات رسیده تاریخ باستان چین نمی‌کاهد، بلکه تأییدی خواهد بود بر اینکه فرهنگ کتابت در چین، از قدیم‌ترین پدیده‌های جهان است و مردم این سرزمین جزء نخستین انسانهایی بوده‌اند که از علایم نوشتاری برای انتقال پیام خود استفاده کرده‌اند.

فرهنگ جمع‌آوری کتاب

بر اساس مدارک موجود، تاریخ جمع‌آوری و نگهداری کتاب در چین بسیار طولانی است. این سنت نیکو که قدمت آن به سه هزار سال پیش و به دوران حکم‌فرمایی سلسله «جو» باز می‌گردد، مراحل مختلفی چون توسعه، تقویت، موفقیتها و فرود و فرازها و دگرگونیهای متعدد را پشت‌سر گذاشته است.

جمع‌آوری کتاب در چین، که از اهتمام دربار امپراتوران مختلف چین به جمع‌آوری و نگهداری آنها به عنوان گنج ثروت و در اختیار داشتن علوم و آگاهیهای روز آغاز شده بود، رفته‌رفته بر سایر قشرهای جامعه، از قبیل برخی شخصیت‌های علمی و دانشمندان درباری، روحانیان معابد، مراکز نشر و گسترش علوم و معارف و مجموعه‌داران خصوصی ثروتمندی که برای به دست آوردن یک جلد کتاب حاضر بودند بخش مهمی از ثروت خود را پردازند، تأثیر گذاشته است. بدین صورت، فرهنگ کتاب‌اندوزی در جامعه سطح متوسط به بالای چین نهادینه گردید و مجموعه کتب با ارزش کهن موجود در کتابخانه‌های مهم امروزی چین و جهان، که

به عنوان ذخایر تمدن و فرهنگ چین به شمار می‌آید، بخشی از همان مجموعه‌های شخصی، درباری و معابدی علاقه‌مندان به جمع‌آوری کتاب در چین باستان است، و بخش عظیم‌تر آن، بر اثر جنگها و آتش‌سوزیها و بلایای طبیعی و کینه و عداوتهای قومی و قبیله‌ای و شخصی از بین رفته است.

ایجاد کتابخانه‌های سنتی یا «برج کتاب»

در کنار فرهنگ جمع‌آوری و نگهداری کتاب، کم‌کم نظامها و شبکه‌های خاص نسخه‌برداری، توزیع، خرید و فروش، شناسایی کتب معتبر، و از همه مهم‌تر، حفاظت از این کتابها نیز شکل گرفت و توسعه یافت. تأسیس کتابخانه‌های شخصی یا برجهای کتاب که ۲۵۰۰ سال از دوران پیش از حکمرانی سلسله چین تا اواخر قرن نوزدهم ادامه یافت نیز در همین مسیر بوده است.

در طول تاریخ، این کتابخانه‌ها صرفاً محل جمع‌آوری کتاب بوده، و هدف از احداث برجهای کتاب، ایجاد محلی برای محافظت از آنان و احیاناً استفاده صاحب کتابخانه یا افراد مورد تأیید وی بوده است، نه ارائه خدمات کتابداری به علاقه‌مندان مطالعه و افراد عادی. به همین سبب، تقریباً در تمام برجهای کتاب، قوانین و مقررات سختی به اجرا گذاشته می‌شد و از ورود افراد متفرقه و غیرمجاز و زنان به کتابخانه‌ها ممانعت به عمل می‌آمد، و امانت‌بردن کتاب ممنوع بود.

در این کتابخانه‌ها مقرر بود که کتب موجود پس از مرگ صاحب اصلی نباید بین وراثت تقسیم شود، و نباید نسخه‌های آن به خارج از کتابخانه منتقل شود، و تنها افراد مجاز، آن‌هم در ساعاتی معین و در داخل همان برجها، می‌توانستند از ذخایر موجود استفاده نمایند. حتی گفته می‌شود دختری که بسیار علاقه‌مند به مطالعه کتاب بود و نمی‌توانست از کتابهای برج کتاب استفاده کند، برای رسیدن به مقصود و دست یافتن به کتاب، با پسر صاحب کتابخانه ازدواج کرد؛ با این حال، تا آخر عمر نتوانست به کتابخانه راه پیدا کند و از کتابهای آن استفاده نماید.

مقررات برجهای کتاب به سختی اجرا می‌شد و تخطی‌کنندگان از مقررات، در ملأ عام مجازات می‌شدند. این مقررات هم اکنون نیز در کتابخانه‌ای که قدمت چهارصد

مورد نظر را به دست آورند؛ حتی بعضی اوقات برای تحقق خواسته خود، مرتکب دزدی و غارت و جرم می‌شدند. این افراط‌کاریها در برخی جاها موجب از بین رفتن تمام آثار جمع‌آوری شده می‌گردید، یا اینکه آثار به دست ناهلان می‌افتاد. این مشکلات، هرگز از تلاش مجموعه‌داران و شدت علاقه آنان نمی‌کاست.

صدور فرمان کتاب‌سوزی

هنگامی که نخستین امپراتور سلسله چین به قدرت رسید، برای پایان دادن به اختلافات فکری و سیاسی و قومی و ایجاد یکپارچگی در سراسر چین، تنها چاره را ممنوعیت اندیشه‌های فکری و فرهنگی کنفوسیوس دانست؛ لذا بنا به توصیه نخست‌وزیر خود، «لی سی»، با صدور این فرمان که «کتابها را بسوزانید و طرفداران و تبلیغ‌کنندگان اندیشه‌های کنفوسیوس را دفن کنید»، فاجعه عظیم فرهنگی به بار آورد. با سوزاندن کتابهای بی‌شمار و به آتش کشیدن محل‌های نگهداری کتاب و برج‌های کتاب، خسارتی جبران‌ناپذیر بر میراث مکتوب چین و گنجینه‌داران و صاحبان مجموعه‌های کتاب وارد آمد. در این حرکت ضدبشری، بسیاری از کتابهای گرانبهای چین در آتش کینه و نفرت حکام وقت سوخت. در این دوران، بیشتر مجموعه‌داران برای حفاظت از کتابها، آنها را در کوهها یا در شکاف دیوار منازل و یا مناطق دورافتاده پنهان نمودند. از این‌رو، پس از مدتی، بسیاری از این آثار بر اثر رطوبت و عوارض طبیعی نابود گردید. در همین گیر و دار، نسل نهم از فرزندان کنفوسیوس، تعدادی از آثار متعلق به وی، از جمله «قطعات ادبی» و «کتاب تاریخ» را در دیوار خانه محل سکونت کنفوسیوس پنهان کردند، و این مجموعه تا دوران حاکمیت سلسله «هان» پنهان نگه‌داشته شد تا اینکه دوباره کشف گردید.

احیای مجدد روند گردآوری کتاب

در دوران حکمرانی سلسله تانگ، با توجه به رشد اقتصادی و ثبات اجتماعی، تلاش برای جمع‌آوری کتاب و ایجاد برج‌های نگهداری آثار مکتوب افزایش یافت و نظام طبقه‌بندی کتابها بر اساس موضوعات شکل گرفت. در این دوران، ایجاد مؤسسات نگهداری کتاب در دولتهای محلی نیز

ساله دارد و برج کتاب «فان جین» نام دارد و در شهر «نینگ بو» واقع است، اجرا می‌گردد. برخی از این برجها به دلیل داشتن کتابهای نفیس و متنوع و اجرای سخت مقررات، مشهور شده‌اند.

بررسیهای صورت گرفته درباره توسعه فرهنگ گردآوری کتاب و نگهداری آنها در برج‌های مخصوص و به‌دور از دسترس بیگانگان و علاقه‌مندان به مطالعه‌ای که اجازه ورود بدانها را نداشتند، نه تنها چگونگی و وضعیت نظام جمع‌آوری کتاب در دوران باستان چین را مشخص می‌کند، بلکه نشان‌دهنده تاریخ تحولات و فراز و نشیبهای فرهنگ کتابت و کتابداری و نقش این پدیده در شکل‌گیری فرهنگ مکتوب چین و علاقه و جدیت برخی افراد در نگهداری و حفاظت از آثار مکتوب است. چین، میراث فرهنگ مکتوب خود را مدیون مجموعه‌داران دولتی و غیردولتی کتاب و صاحبان برج‌های کتاب می‌داند، و پدیده برج کتاب، آئینه تمام‌نمای فرهنگ مکتوب و جمع‌آوری کتاب و بنیانهای اولیه تشکیل کتابخانه‌های عمومی امروزین این کشور به حساب می‌آیند که سنت جمع‌آوری کتاب را نسل به نسل انتقال داده‌اند.

کار گردآوری کتاب، به‌ویژه برای مجموعه‌داران خصوصی، هیچ‌وقت آسان نبوده است، بلکه برخی اوقات با خطرهای جانی و مالی روبه‌رو می‌شدند، ولی به دلیل علاقه شخصی و رویکرد اجتماعی، همه این خطرها را به جان خریده، با عشق به این فعالیتها ادامه می‌دادند، و جمع‌آوری کتاب برای آنان فراتر از عادت و علاقه شخصی بود، و جزئی از شخصیت و حیات آنان شده بود. به همین سبب بود که وقتی «خوانگ جونگ شی»، از دانشمندان چین، وارد یکی از مراکز قدیم نگهداری کتاب (برج تیان‌بی) شد، گفت: «خواندن کتابهای این مجموعه آسان نیست، ولی گردآوری و نگهداری آنها به مراتب مشکل‌تر بوده است.»

بر این اساس، بسیاری از مجموعه‌داران و صاحبان برج‌های کتاب برای جمع‌آوری برخی نسخه‌های کهن با ارزش، تمام دارایی و ثروت خود را از دست می‌دادند، و در صورت نداشتن پول کافی، به تهیه رونوشت یا نسخه بدل آن مبادرت می‌ورزیدند. از این‌رو، به تدریج برخی شیوه افراطی جمع‌آوری کتاب را پیش گرفتند و به هر قیمتی که بود، می‌خواستند نسخه

توسعه یافت و فهرست‌برداری و ثبت کتابهای موجود به عنوان اموال دولتی آغاز گردید.

هم‌زمان با تلاشهای مقامات دربار و حکومت‌های منطقه‌ای برای جمع‌آوری و نگهداری کتاب، معابد و صومعه‌های بودایی و تائویی نیز به جمع‌آوری و حفاظت از کتابهای مذهبی پرداختند، که بیشتر به دست هانکها و راهبان بزرگ درباره‌ی این آیینها نگاشته می‌شد. آنان از این طریق، انحصار جمع‌آوری کتاب به دست درباریان را شکستند و معابد نیز به منظور ایجاد کتابخانه‌های مذهبی، آن‌هم فقط برای استفاده‌ی هانکهای بزرگ، گامهایی مؤثر برداشتند. با توجه به شیوع مکاتب مختلف فلسفی و نظری در این دوران، بر اساس فلسفه‌ی «بگذار صد گل شکفته شود»، که همان آزادی فکر است، و ایجاد مدارس و مراکز مختلف آموزشی که هر کدام وابسته به یک مکتب فلسفی بود، ایجاد کتابخانه در کنار این مدارس نیز رایج گردید. بدین شکل، گروه سومی نیز به جمع‌آوری و نگهداری کتاب اهتمام ورزیدند و فرهنگ علاقه‌مندی به کتاب را به سطوح متوسط جامعه گشاندند. برای نمونه، می‌توان به مدرسه‌های «آهوی سفید» و «یوئه‌لو» اشاره کرد که با جدیت تمام به جمع‌آوری کتاب و تأسیس کتابخانه پرداختند. همچنین مکاتبی از قبیل «یوشان» که در استان «جه جیانگ» واقع شده بود و شهرت داشت، به جمع‌آوری کتاب روی آوردند.

با گسترش فرهنگ اجتماعی و باسواد شدن بیشتر مردم، رفته‌رفته عادت و علاقه به جمع‌آوری کتاب از سوی مجموعه‌داران خصوصی نیز رایج گردید و افراد باسواد و پولدار بخش خصوصی برای تفنن یا تظاهر و یا مطالعه‌ی شخصی خود به جمع‌آوری کتاب می‌پرداختند، و از این طریق، پایه‌ی چهارم فرهنگ گردآوری کتاب شکل گرفت و مجموعه‌داران خصوصی نیز رقیب دولت و معابد و مدارس شدند و فرهنگ جمع‌آوری آثار مکتوب رونق گرفت.

بنا بر آنچه گفته آمد، می‌توان چنین نتیجه گرفت که نخستین تلاشهای اصولی برای جمع‌آوری و نگهداری کتاب و ایجاد مکانهای مناسب برای حفاظت از آنان، در دوران حکمرانی سلسله‌ی چین به دست مقامات دولتی و درباری صورت گرفت، و به تدریج، به معابد و صومعه‌های بودایی و تائویی راه یافت. سپس در دوران سلسله‌های «هان»، «وی»

و «چین»، به دلیل پیدایی و رواج آموزشهای فردی و فلسفی، به مکاتب و مدارس آموزشی راه پیدا کرد. در نهایت، با ورود مجموعه‌داران خصوصی به این عرصه، فرهنگ جمع‌آوری کتاب به اوج شکوفایی خود رسید. این روند، تا رسیدن به این مقطع، فراز و نشیبهای فراوانی را پشت سر گذاشت و سختیهای بسیاری را تحمل کرد.

گفته می‌شود «می جی»، دانشمند برجسته‌ی چین در زمان سلسله‌های «هم‌ستیز»، همیشه در سفرهای خود چندین صندوق کتاب برای مطالعه و یاد دادن به دیگران با خود حمل می‌کرده است. این، بیانگر اهتمام بیش از حد نخبگان جامعه‌ی چین به کتاب و آموزش و مطالعه است.

فرآیند فرهنگ گردآوری کتاب در دوران حاکمیت سلسله‌های «یوان»، «مینگ» و «چینگ»، با توجه به گرایش عموم مردم و حمایت امپراتوران وقت و گسترده‌ی مکاتب فکری و اندیشه‌های فلسفی، به اوج خود رسید، و گروههای چهارگانه‌ی جمع‌آوری کتاب، با استفاده از ابداعات خود و تجربیات گروههای دیگر، روزه‌روز نظام جمع‌آوری، نگهداری، حفاظت و استفاده از گنجینه‌های پرارزش برجهای کتاب را شکوفاتر ساختند. در عین حال، مقررات سخت و پیچیده‌ی استفاده از آنها، از جمله ممنوعیت استفاده‌ی افراد متفرقه و زنان را تا همین اواخر حفظ کردند. تدوین مجموعه‌های بزرگ تاریخی، فلسفی، ادبی، هنری، مذهبی و دایرة‌المعارفهای بزرگی همچون «یونگ لی» و تأسیس برج بزرگ کتاب «ون یوان» که از لحاظ کمی و کیفی در سطح بسیار بالایی قرار داشت، دستاوردهای بزرگ همین دوران محسوب می‌شوند. منطقه‌ی جنوب و جنوب شرقی چین به عنوان ثروتمندترین مناطق این کشور که از طریق بندرهای مختلف با جهان خارج نیز در ارتباط بودند، در زمینه‌ی جمع‌آوری کتاب و ایجاد برجهای بزرگ نگهداری آثار مکتوب، پیشتاز سایر مناطق به‌شمار می‌آیند. براساس اسناد تاریخی، تنها در شهر جنوبی و بندری «نینگ بو» در استان «جه جیانگ» بیش از ۱۰۰ باب کتابخانه‌ی دولتی و خصوصی فعال بود که هنوز هم برخی از آنان فعال‌اند.

فهرست پانزده کتابخانه‌ی قدیم چین که همچنان به فعالیت خود ادامه می‌دهند، در پی می‌آید:

تأسیس کتابخانه‌های عمومی

در اواخر قرن نوزدهم، چین به تدریج درهای خود را به روی غرب گشود، و برخی نخبگان سیاسی و دانشگاهی اندیشه‌های پیشرفته غربی را پذیرفته، فرهنگ و علوم غربی را رواج دادند.

از آنجا که کتابخانه مهم‌ترین مرکز نشر اندیشه‌ها و دانش جدید بود، شمار زیادی کتابخانه در همین دوران در سطوح مرکزی و استانی و به دست نهادهای دولتی و دانشگاهها تأسیس گردید. کتابخانه مشهور «برج گویوئه» نخستین کتابخانه پیشرفته چینی، در سال ۱۹۰۲ تأسیس گردید و یکی از اهداف آن، روشننگری و احیای فکری مردم از طریق آموزش بود. در این برج، کتابهای غربی و روزنامه‌های جدیدالانتشار و نشریات ادواری این کشورها در اختیار مردم قرار می‌گرفت و درهای سالنهای مطالعه این کتابخانه به روی عموم مردم باز بود. این کتابخانه فقط مرکز نگهداری کتاب به حساب نمی‌آمد، بلکه از طریق آن خدماتی مفید به کتاب‌خوانان ارائه می‌شد. در عین حال، مقررات مدیریتی و نظام جدید طبقه‌بندی کتاب در آن به صورت مطلوب اجرا می‌گردید.

با شروع قرن بیستم، شمار بیشتری کتابخانه پیشرفته در استانهای جه جیانگ، هوبی، فوجیان و هونان تأسیس گردید. تا سال ۱۹۱۴ مجموعاً ۱۸ کتابخانه استانی در چین ساخته شد و کتابخانه پایتخت که اکنون به «کتابخانه ملی چین» تبدیل شده است، در سال ۱۹۱۲ به صورت رسمی افتتاح گردید.

کتابخانه‌های دانشگاهی نیز در چین تأسیس گردیدند؛ از جمله می‌توان به کتابخانه دانشگاه پایتخت، کتابخانه دانشگاه چینگ خوا و کتابخانه دانشگاه تربیت معلم پکن اشاره کرد. در دهه ۱۹۳۰ تمام دانشگاهها و دانشکده‌های چین کتابخانه تأسیس کردند. مضافاً اینکه شماری از کتابخانه‌های تخصصی و شخصی نیز پدید آمد.

در سال ۱۹۳۸ شمار کتابخانه‌های چین به ۵۱۹۶ باب رسید، ولی به دلیل آغاز جنگ ضدژاپنی در چین و در پی آن جنگهای داخلی این کشور، فقط ۳۹۱ باب از این کتابخانه‌ها توانستند تا سال ۱۹۴۹ که «جمهوری خلق چین» تأسیس گردید، ادامه حیات دهند.

ردیف	نام کتابخانه	نام مؤسس	سال تأسیس	محل
۱	کتابخانه برج «تیان یی»	فان چین	۱۵۶۷ - ۱۵۲۲	شهر نینگ بو در استان جه جیانگ
۲	کتابخانه برج «جن یی»	بی زیان	اواخر سلسله مینگ	شهر زیو در استان شندونگ
۳	کتابخانه «ون یوان»	کتابخانه سلطنتی	۱۷۷۵	پکن شهر ممنوعه
نخستین نسخه مجموعه ادبیات کلاسیک چین در این کتابخانه نگهداری می‌شد، و در دوران جنگ داخلی چین، به تایوان منتقل گردید.				
۴	کتابخانه برج «ون یوان»	کتابخانه سلطنتی	۱۷۷۴	شهر چنگ وی استان خدبی
یک نسخه از مجموعه ادبیات کلاسیک چین در این کتابخانه نگهداری می‌شد، و بعداً به کتابخانه ملی منتقل شد.				
۵	کتابخانه برج «ونلان»	کتابخانه سلطنتی	۱۷۸۲	شهر خانگجو در استان جه جیانگ
مجموعه کتابهای این کتابخانه در دوران قیام کشاورزان (۱۸۶۴ - ۱۸۵۱) از بین رفت و اخیراً برخی کتابهای آن کشف شده است و در کتابخانه استان جه جیانگ نگهداری می‌شود.				
۶	کتابخانه برج «ون سو»	کتابخانه سلطنتی	۱۷۸۲	شهر شن یانگ در استان لیائونینگ
یک نسخه از مجموعه ادبیات کلاسیک چین، جزء گنجینه‌های باارزش این کتابخانه بوده که در سالهای دهه ۱۹۶۰ به شهر لنجو، مرکز استان گسو، منتقل گردید.				
۷	برج کتابخانه «تیه چین تونگ جیان»	چوشا توجی و چو یونگ	۱۷۹۶ - ۱۷۳۶	شهر چانگشو در استان جیانگو
یکی از چهار برج معروف جمع‌آوری کتاب در دوران سلسله چینگ، که مجموعه آن تا ۱۵۰ سال سالم باقی ماند.				
۸	برج کتاب «های یوان»	یانگ ای زنگ	۱۸۴۰	شهر این لیائوچینگ در استان شندونگ
یکی از چهار برج معروف جمع‌آوری کتاب در دوران سلسله چینگ.				
۹	برج کتاب «هشت هزار جلدی»	دینگ بینگ و دینگ شنگ	اواخر سلسله چینگ	
یکی از چهار برج معروف جمع‌آوری کتاب در دوران سلسله چینگ.				
۱۰	برج کتاب «بای سن»	لوشین یوان	۱۸۷۵ - ۱۹۰۹	شهر خوچو در استان جه جیانگ
یکی از چهار برج معروف جمع‌آوری کتاب در دوران سلسله چینگ				
۱۱	برج کتاب مدرسه «ایوولو»	جودونگ	۹۷۶	شهر چانگشا در استان هونن
یکی از چهار مدرسه فکری باستانی چین.				
۱۲	برج کتاب مدرسه «خدونگ»		۱۵۱۴	شهر یونشنگ در استان شندونگ
این مدرسه از عالی‌ترین سطوح آموزشی جنوب شندونگ محسوب می‌شد.				
۱۳	برج کتاب معبد «ساساکیا»		۱۰۷۳	بخش ساجا در منطقه تبت
۱۴	برج کتاب معبد «نار»		۱۵۶۰	بخش هونگجو در استان چین خی
در این برج بیش از ۳۰۰۰ جلد کتابهای بودایی تبتی، از جمله دستخط بوداهای زنده دورانهای معاصر، نگهداری می‌شود.				
۱۵	برج کتاب معبد «بلابرتگ»		۱۷۰۹	بخش شیاخه در استان گسو
بزرگ‌ترین معبد جنوب منطقه گانزو که مجموعه کتابهای آن از نظر کمی و کیفی نسبت به سایر معابد منطقه بهتر است.				

در پنجاه سال گذشته، نظام کتابخانه‌ها در چین به سرعت رشد کرده است. طبق آمار، در سال ۱۹۹۵ شمار کتابخانه‌های چین به ۲۵۸ هزار باب رسید. شمار کتابخانه‌های عمومی سراسر کشور نیز به ۲۷۶۷ باب می‌رسد، که در مجموع ۳۵۰ میلیون جلد کتاب را در خود جای داده‌اند.

اکنون دولت چین با اختصاص دادن سرمایه‌های بیشتر، در حال توسعه کتابخانه‌های کشور است و مقررات حاکم بر مدیریت کتابخانه‌های کشور تنظیم گردیده و به اجرا گذاشته شده است.

نخستین کتابخانه پیشرفته

نخستین کتابخانه پیشرفته چین، «گویوئه» است که در سال ۱۹۰۲ به دست فردی به نام «شو شولان» در شهر «شائوشینگ» در استان «جه جیانگ» در جنوب شرق چین تأسیس گردید و در سال ۱۹۰۴ بازگشایی شد. این کتابخانه نه تنها کتب کلاسیک چینی، بلکه آثار غربی را در خود جای داده بود و مجموع کتابهای آن به ۷۰ هزار جلد می‌رسید. «گویوئه» نخستین کتابخانه‌ای بود که خوانندگان و علاقه‌مندان به کتاب می‌توانستند آزادانه از کتابهای آن سود جویند.

هدف «شولان» این بود که کتابهایی را که جمع‌آوری کرده است، در اختیار مردم قرار دهد. او علاقه‌ای به شیوه کتابداری گذشته نداشت و امکان استفاده عمومی از کتب را فراهم ساخت. این کتابخانه دارای اتاق مطالعه و ۶۰ صندوق برای خوانندگان و یک اتاق مطالعه روزنامه بود و هر روز در ساعاتی مشخص باز بود و برای بازدیدکنندگان کارت عضویت صادر می‌گردید. مقررات امانت گرفتن کتاب نیز در این کتابخانه، همانند کتابخانه‌های غربی، اجرا می‌شد. نشریات ادواری و کتب کهن نیز در آن نگهداری می‌شد.

«کتابخانه شولان» به عنوان یک کتابخانه عمومی، منابع بیشتری نسبت به کتابخانه‌های پیش از خود داشت و خدمات مختلف و بهتری به خوانندگان ارائه می‌کرد. به تدریج نشریات جدید و کتب معاصر نیز به کتابهای این کتابخانه افزوده گشت و از کمکهای مردمی نیز برای رونق دادن آن استفاده گردید و شمار متقاضیان عضویت در این کتابخانه افزایش یافت.

«شولان» پس از گشودن درهای کتابخانه به روی مردم، مقرراتی نیز برای اداره آن به اجرا گذاشت و نظام سنتی

طبقه‌بندی کتاب را اصلاح کرد و از روشهای جدید برای طبقه‌بندی و عنوان‌بندی کتابها و نظام مدیریتی این کتابخانه استفاده نمود.

در سال ۱۹۳۲ مقامهای محلی اداره کتابخانه را به دست گرفتند، و در مدت نیم قرن، نام آن بارها تغییر کرد. سرانجام «کتابخانه شائوشینگ» نامیده شد و امروزه نیز به همین اسم شناخته می‌شود.

اکنون این کتابخانه مرکز آموزش و اطلاع‌رسانی و محل نگهداری ۴۴۰ هزار جلد کتاب است که بیش از ۱۶۰ هزار جلد آنها کتابهای قدیم است و همه آنها در دسترس مردم قرار دارد و به امانت داده می‌شود.

در سالهای اخیر این کتابخانه با توجه به اجرای فن‌آوری شبکه‌ای و دیجیتالی پیشرفته‌تر گردیده و با کتابخانه‌های داخلی و خارجی و مؤسسات گوناگون مرتبط شده است. در این کتابخانه اطلاعات زیادی درباره منطقه «شائوشینگ» نگهداری می‌شود که در هیچ کتابخانه‌ای موجود نیست. مراجعه‌کنندگان می‌توانند از طریق سایت اینترنتی کتابخانه به همه کتابها و آثار این گنجینه دست یابند.

کتابخانه کهن سوچو

«عمارت سوچو» در شهر سوچو، واقع در جنوب شرق چین، به دلیل داشتن باغها و رودخانه‌های زیبا و طبیعت سرسبز، در این کشور مشهور است؛ اما امروزه نام «کتابخانه سوچو» به فرهنگ دیرینه این شهر غنای بیشتری بخشیده است.

شهر «سوچو» قدمتی در حدود ۲۵۰۰ سال دارد و فرهنگ باشکوه و متعلق به این منطقه نیز از شهرت جهانی برخوردار است. مضافاً اینکه از دیرباز مردم این منطقه شیفته کتاب‌اند و بسیاری از مقامهای محلی و مردم عادی به جمع‌آوری کتاب می‌پرداخته‌اند.

مدارک موجود تاریخی نشان می‌دهد که خانواده‌های سوچو، حتی خانواده‌های فقیر، غالباً صدها جلد کتاب در منازل خود نگهداری می‌کرده‌اند.

در سلسله مینگ و چینگ، بسیاری از مجموعه‌داران بخش خصوصی و مردم به جمع‌آوری کتاب روی آوردند. این، باعث شکل‌گیری فرهنگ کتابداری در جنوب شرق چین

کتابخانه ملی چین و کتابخانه شانگهای به لحاظ تنوع، گستردگی، دارا بودن مجموعه‌های فراگیر کتاب و تسهیلات پیشرفته، برتری‌هایی نسبت به سایر کتابخانه‌ها دارند. کتابخانه «تیان‌یی» نیز از نظر ارائه کتب کهن و کمیاب، برای علاقه‌مندان جذابیت فراوان دارد. ضمن آنکه ساختمان کتابخانه «دانشگاه زبانهای خارجی اول چین» نیز با همین ویژگیها در حال ساخت است.

کتابخانه ملی چین

اکنون «کتابخانه ملی چین» همان کتابخانه پایتخت سابق است که در سال ۱۹۰۹ در محل معبد «گوانگ‌خوا» در پکن ایجاد گردید و سپس به خیابان «ون‌چین» منتقل شد و به بزرگ‌ترین کتابخانه پیشرفته چین تبدیل گردید.

در طول سالهای گذشته، شماری از محققان و دانشمندان چینی، از جمله «لیانگ چی چائو»، «چای یو آن پی» و «لوشون»، در خدمت این کتابخانه بوده و ریاست آن را بر عهده داشته‌اند.

کتابخانه ملی چین پس از تأسیس جمهوری خلق چین در سال ۱۹۴۹ به «کتابخانه پکن» تغییر نام داد. به دنبال توسعه چین نو و افزایش تقاضای مردم برای فراگیری علوم، «کتابخانه پکن» نیز در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بیشتر توسعه یافت.

در سال ۱۹۷۵ به تصویب «چوئن لای»، نخست وزیر، کار ساخت و ساز ساختمان جدید کتابخانه پکن آغاز شد و در سال ۱۹۸۷ ساختمان جدید کتابخانه پکن آغاز گردید. در سال ۱۹۸۷ ساختمان این کتابخانه در فضایی به مساحت ۱۷۰ هزار متر مربع تکمیل و به بزرگ‌ترین کتابخانه جهان تبدیل شد. بار دیگر در سال ۱۹۹۸ «کتابخانه پکن» به «کتابخانه ملی چین» تغییر نام یافت.

کتابخانه ملی چین در برگیرنده ۲۳ میلیون و ۷۰۰ هزار جلد کتاب است که پنجمین مجموعه بزرگ کتاب جهان به‌شمار می‌آید و در سالهای اخیر سالانه ۶۰۰ تا ۷۰۰ هزار جلد کتاب به ذخایر آن افزوده شده است.

از جمله آثار موجود در آن، می‌توان به خطوط حکاکی شده روی لاک لاک‌پشتان و یادداشتهای سلطنتی دوران سلسله سونگ مربوط به ۷۰۰ سال پیش و یک میلیون و هشتاد هزار

گردید. «کتابخانه سوجو» نیز در نشر این فرهنگ و توسعه کتابخانه نقشی بسزا داشت.

این کتابخانه که ۹۰ سال پیش تأسیس گردیده است، ابتدا به عنوان مرکز آموزشی و یادگیری و نشر دانش، نزد مردم محبوبیت فراوان یافت، اما از آنجا که کوچک بود و نمی‌توانست پاسخگوی نیاز روزافزون مردم برای فراگیری علوم باشد، کتابخانه بزرگی تأسیس گردید که ۲۵ هزار متر مربع وسعت داشت و دو میلیون کتاب را در خود جای می‌داد.

هم‌اکنون این بنای جدید که با استفاده از معماری پیشرفته و سنتی ایجاد شده، به محلی فرهنگی با ارائه خدمات نو تبدیل گردیده است که خدمات اقامتی، تفریحی، آموزشی، نمایشگاهی، و برگزاری کنفرانس را شامل می‌شود، و همچنان به گسترش فرهنگ مطالعه و کتاب ادامه می‌دهد. این کتابخانه دارای پایگاه اینترنتی است و مراجعه‌کنندگان می‌توانند با استفاده از آن به کتاب و اطلاعات مورد نیاز دست یابند.

دیجیتالی شدن کتابخانه‌های عمومی

طی دو دهه گذشته، با توجه به گسترش استفاده از فن‌آوری جدید، عصری نو در توسعه کتابخانه‌های چین گشوده شده است. اکنون شمار زیادی از کتابخانه‌های این کشور از فن‌آوری دیجیتالی استفاده می‌کنند.

در عصر اطلاع‌رسانی، کتابخانه در صورتی می‌تواند به حیات پیشرفته خود ادامه دهد و با هم‌تایان به رقابت بپردازد که از نظامهای شبکه‌ای رایانه‌ای و دیجیتالی به بهترین شیوه استفاده کند و با منابع جهانی و ملی ارتباط داشته باشد.

در حال حاضر، نظام کتابخانه دیجیتالی در چین به تدریج در حال شکل‌گیری است، و هر کتابخانه می‌کوشد تا نظام مدیریت اطلاع‌رسانی ویژه و سایت اینترنتی ایجاد نماید. کتابخانه ملی چین، مرکز اطلاع‌رسانی و اسناد آکادمی علوم چین و کتابخانه دانشگاه چینگ‌خوا در این زمینه پیشتاز بوده‌اند.

با توجه به جمعیت زیاد چین و گستردگی خوانندگان کتاب، تعدادی کتابخانه تخصصی راه‌اندازی شده است. مثلاً

جلد کتاب نادر و منحصر به فرد و یک میلیون و ۶۴۰ هزار جلد کتاب کهن اشاره کرد.

این کتابخانه اسناد و مدارک و آثار قدیم شهر دونگ خوانگ، مجموعه جائوچنگ، دایرةالمعارف یونگ لی و آثار کامل ادبیات کلاسیک چین را در خود جای داده است.

کتابخانه مزبور از لحاظ گردآوری کتاب به زبان چینی، بزرگ‌ترین مرکز در جهان و بزرگ‌ترین کتابخانه کشور در زمینه جمع‌آوری کتب خارجی به ۱۱۵ زبان دنیاست.

در کتابخانه ملی چین آثار ارزشمند و گرانبهائی درباره افراد مشهور و اسناد دوران انقلاب فرهنگی و تئوریهائی چینیهائی نگهداری می‌شود و با ۱۲۰۰ کتابخانه و موسسه تحقیقاتی در ۱۲۰ کشور جهان مبادلاتی گسترده دارد و نشریات رسمی دولتهای خارجی و سازمان ملل را در خود جای داده است.

بسیاری از انتشارات الکترونیکی و جدید، در جریان توسعه عصر اطلاع‌رسانی به گنجینه‌های این کتابخانه افزوده شده و مجهز به شبکه رایانه‌ای است و از نظام مدیریتی پیشرفته برخوردار است.

داده‌های دیجیتالی تمام متن موجود در آن به ۷۸ میلیون صفحه می‌رسد که معادل ۲۵۰ هزار جلد کتاب است. همچنین در این کتابخانه ۴۰۰۰ سند ویدئویی و ۲۲۰ هزار سند دیجیتالی نگهداری می‌شود. شمار بازدیدکنندگان پایگاه اینترنتی این کتابخانه در سال ۲۰۰۲ به ۲۵۰ میلیون نفر رسید.

کتابخانه مذکور هر روز بر روی عموم مردم باز است و در سال ۲۰۰۲ به‌طور میانگین روزانه ۱۳ هزار و ۶۰۰ نفر مراجعه کننده داشته است، و افرادی که برای اخذ مشاوره به آن مراجعه نموده‌اند، در کل سال ۲۳۰ هزار نفر بوده‌اند.

کتابخانه ملی چین دارای ۴۹ سالن مطالعه است که ۲۵ تائی آنها عمومی‌اند. همچنین دارای فضای نمایشگاهی مناسب برای تبلیغات فرهنگی و اطلاع‌رسانی است و در سال گذشته میلادی ۲۰۰ گردهمایی با حضور ۳۵ هزار دانشمند در این محل انجام شده است.

این کتابخانه در قرن بیست و یکم نظام رایانه‌ای و دیجیتالی کردن تمام کتب و اسناد خود را که از سال ۱۹۹۸ آغاز کرده، به اتمام خواهد رساند. در مرحله بعد، توسعه ساختمانی کتابخانه نیز در دست اجراست و فضایی به مساحت ۲۲ هزار متر مربع به آن اضافه خواهد شد، که پس از تکمیل، مساحت کتابخانه به ۲۵۰ هزار متر مربع می‌رسد؛ و از این لحاظ، مقام سوم جهان را به خود اختصاص خواهد داد.

سه طرح اطلاع‌رسانی فرهنگی برای ارائه فن‌آوری پیشرفته و توسعه فرهنگ و آموزش مردم، چاپ افسر کتابهای کمیاب برای استفاده عموم و ارسال کتاب به مناطق حاشیه‌ای و محروم کشور، برای توسعه فرهنگ کشاورزان و روستاییان و افزایش آگاهیهای علمی آنان، از جمله طرحهایی است که این کتابخانه از سال گذشته میلادی در دست اجرا دارد.

منابع

۱. شماره‌های متعدد مجله مبادلات فرهنگی بین‌المللی.
۲. روزنامه چاینا دیلی، ۱۲ ژوئن ۲۰۰۳.
۳. بروشور کتابخانه ملی چین.
۴. روزنامه ساوث چاینا مورنینگ پست، ۱۵ می ۲۰۰۳.
۵. روزنامه فرهنگ چین، ۷ ژوئن ۲۰۰۳.